

TỔ CHỨC CHÍNH PHỦ VIỆT NAM DÂN CHỦ CỘNG HOÀ - MỘT MÔ HÌNH BỘ MÁY CHÍNH PHỦ HIỆN ĐẠI

■ DIỆP VĂN SƠN (*)

Trong di sản Tư tưởng Hồ Chí Minh, tư tưởng tổ chức một nhà nước pháp quyền kiểu mới, đặc biệt là tư tưởng tổ chức một Chính phủ theo mô hình Chính phủ hiện đại là một di sản cần được nghiên cứu một cách nghiêm túc để rút ra những bài học bổ ích cho việc xây dựng một Chính phủ phù hợp với xu thế cải cách hành chính.

Có lẽ trong quá trình bôn ba tìm đường cứu nước, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã tiếp xúc, chiêm nghiệm nhiều mô hình Chính phủ của nhiều nước. Người đã chất lọc, tiếp thu mặt tích cực hợp lý của việc tổ chức các Chính phủ này để sau này khi cách mạng thành công, giành độc lập, Người đứng ra thiết kế bộ máy Chính phủ hợp lý, một Chính phủ hiện đại.

Khi thời cơ Tổng khởi nghĩa giành chính quyền đã chín muồi, Ủy ban Khởi nghĩa được thành lập (13/8/1945) và hạ lệnh Tổng khởi nghĩa. Ngày 16/8/1945, Đại hội đại biểu Quốc dân khai mạc ở Tân Trào, gồm các đại biểu đại diện cho các đảng phái yêu nước, các đoàn thể cứu quốc, các dân tộc, các tôn giáo...

Đại hội Quốc dân Tân Trào mang tầm vóc lịch sử như một Quốc hội của nước Việt Nam mới, quyết định Tổng khởi nghĩa, cử ra Ủy ban Dân tộc Giải phóng Việt Nam để chỉ đạo cuộc Tổng khởi nghĩa trong toàn quốc là "một tiến bộ rất to lớn trong lịch sử tranh đấu giải phóng của dân tộc ta ngót một thế kỷ nay". Đây là một sáng tạo độc đáo của Chủ tịch Hồ Chí Minh, của Đảng ta và Tổng bộ Việt Minh trong việc phát huy trí tuệ và lực lượng

của dân tộc trong sự việc giành độc lập, tự do. Cuộc Tổng khởi nghĩa đã diễn ra nhanh chóng trong toàn quốc, tiêu biểu là Hà Nội (19/8), Huế (23/8), Sài Gòn (25/8). Chính quyền cách mạng đã được thành lập trong toàn quốc. Trước thắng lợi của cách mạng, Bảo Đại phải chính thức tuyên bố thoái vị để Chính phủ Dân chủ Cộng hòa điều khiển quốc dân và được làm dân tự do của một nước độc lập.

Ngày 25/8/1945, Ủy ban Dân tộc Giải phóng đã về đến Hà Nội. Theo đề nghị của Hồ Chủ tịch, Ủy ban Dân tộc tự cải tổ thành Chính phủ lâm thời nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa.

Ngày 28/8/1945, Chính phủ ra Tuyên cáo và công bố danh sách Chính phủ.

Tuyên cáo nêu rõ: "Chính phủ lâm thời nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa thật là một Chính phủ quốc gia thống nhất giữ trọng trách là chỉ đạo cho toàn thể, đợi ngày triệu tập được Quốc hội để cử ra một Chính phủ Cộng hòa chính thức".

Chính phủ lâm thời gồm 15 thành viên, 13 bộ và 2 bộ trưởng không giữ bộ nào.

Ngày 2/9/1945, tại vườn hoa Ba Đình, hàng trăm nghìn đồng bào nội, ngoại thành Hà Nội và các địa phương lân cận đã về dự lễ Độc lập. Chính phủ lâm thời ra mắt quốc dân. Chủ tịch Hồ Chí Minh thay mặt Chính phủ lâm thời long trọng đọc "Tuyên ngôn độc lập", tuyên bố trước quốc dân đồng bào và thế giới: Nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã ra đời. Các quyền dân tộc cơ bản của Việt Nam được khẳng định trong "Tuyên ngôn độc lập" do Chủ tịch Hồ Chí Minh thay mặt Chính phủ

(*) Phó Vụ trưởng CQTT miền Nam - Bộ Nội vụ

lâm thời công bố trước quốc dân đồng bào và thế giới (2/9/1945) có ý nghĩa như một nền tảng pháp lý quan trọng của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà.

Buổi lễ kết thúc bằng lời thề Độc lập của hàng trăm nghìn quần chúng.

Lịch sử Việt Nam đã bước sang một trang mới. Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám 1945 và sự ra đời của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà đánh dấu một bước nhảy vọt trong tiến trình lịch sử của dân tộc, một kỷ nguyên lịch sử mới đã được mở ra - kỷ nguyên độc lập tự do!

Ngày 6/1/1946, cuộc Tổng tuyển cử bầu Quốc hội, sau đó ngày 2/3/1946, Quốc hội đã họp kỳ họp thứ nhất. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đọc báo cáo của Chính phủ lâm thời trước Quốc hội. Quốc hội đã bầu Hồ Chí Minh làm Chủ tịch Chính phủ và giao cho Chủ tịch thành lập Chính phủ mới.

Hồ Chủ tịch đã đệ trình trước Quốc hội cơ cấu và các thành viên của Chính phủ liên hiệp kháng chiến gồm Chủ tịch, Phó Chủ tịch và 10 bộ trưởng. Đây là Chính phủ hợp hiến đầu tiên. 10 bộ gồm có: Bộ Ngoại giao, Bộ Nội vụ, Bộ Kinh tế, Bộ Tài chính, Bộ Quốc phòng, Bộ Xã hội - Y tế - Cứu tế và Lao động, Bộ Giáo dục, Bộ Tư pháp, Bộ Giao thông công chính, Bộ Canh nông.

Xét về mặt hình thức có thể nhận thấy mô hình Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hoà rất gần với Chính phủ của các quốc gia phát triển ngày nay mà trong tư tưởng chỉ đạo chúng ta đang hướng tới giảm bộ, giảm cơ quan thuộc Chính phủ, tổ chức bộ liên ngành đa lĩnh vực. Trước kia trong nền kinh tế kế hoạch tập trung, hễ có ngành sản xuất nào thì có bộ đó. Thí dụ: Bộ Cơ khí-Luyện kim, Bộ Điện-Than, Bộ Công nghiệp nặng, Bộ Công nghiệp nhẹ, Bộ Nông nghiệp và Công nghiệp thực phẩm... Khi chuyển sang nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa tách quản lý hành chính nhà nước ra khỏi hoạt động sản xuất kinh doanh đòi hỏi phải tổ chức bộ liên ngành đa lĩnh vực. Thí dụ ta đã

nhập 3 bộ: Thuỷ lợi, Lâm nghiệp, Nông nghiệp và Công nghiệp thực phẩm, Tổng cục cao su Việt Nam thành Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn. Nhập Bộ Điện-Than, Cơ khí-Luyện kim, Công nghiệp nặng, Công nghiệp nhẹ, Tổng cục Hoá chất thành Bộ Công nghiệp. Hiện nay các bộ này hoạt động bình thường, có hiệu quả.

Trên thế giới ngày nay chúng ta thấy nhiều Chính phủ của các nước phát triển tổ chức không quá 15 bộ.

Đối với chính quyền địa phương do Chính phủ quản lý, ngay từ những ngày đầu mới giành được độc lập, dù bận trăm công nghìn việc, lo chống "giặc đói, giặc dốt và giặc ngoại xâm", Hồ Chủ tịch nhanh chóng ban hành Sắc lệnh số 63/SL ngày 22/11/1945 về "Tổ chức chính quyền nhân dân ở các địa phương" và ngay sau đó, ngày 21/12/1945 lại ban hành tiếp Sắc lệnh số 77/SL về "Tổ chức chính quyền nhân dân ở các thị xã và thành phố". Rõ ràng là dù Chính phủ lâm thời còn rất non trẻ, nhưng dưới sự lãnh đạo và điều hành trực tiếp của Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đã phân biệt rõ sự khác nhau của việc tổ chức quản lý địa bàn nông thôn so với địa bàn đô thị. Ở địa bàn nông thôn, do xác định cấp huyện là cấp trung gian giữa tỉnh và xã cho nên không thiết kế Hội đồng Nhân dân huyện, chỉ có Ủy ban Hành chính huyện.

Trên địa bàn đô thị, Sắc lệnh số 77/SL ngày 21/12/1945 của Chính phủ lâm thời do Chủ tịch Hồ Chí Minh lãnh đạo chỉ thiết kế "ở mỗi thành phố đặt ba thứ cơ quan: Hội đồng Nhân dân thành phố, Ủy ban Hành chính thành phố và Ủy ban Hành chính khu phố" (Điều 3). Như vậy là ở thành phố theo Sắc lệnh 77/SL có hai cấp và Hội đồng Nhân dân chỉ có ở cấp thành phố. Phải chăng đây là tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc xây dựng chính quyền nhân dân: lấy hiệu quả làm mục tiêu, gọn nhẹ theo đúng khoa học về tổ chức và đở tốn tiền của dân, có hiệu lực để phục vụ tốt cho dân. Mô hình tổ chức đô thị hai cấp chính quyền theo

trên là 03 - mới năm T.T. (Xem tiếp trang 22)